

Zjevení Janovo – 1. **(nudný, i když poněkud nutný) úvod**

Kniha *Zjevení Janovo* vždy patřila k velmi oblíbeným knihám různých probuzeneckých a sektářských hnutí. A je tomu tak dodnes. Pasáže této záhadné knihy občas citují i politici. Proč? Jednoduše proto, že události v ní popsané mnozí chápali a chápou jako jakýsi „jízdni řád“ pro konečný Boží soud nad lidstvem. Nevěřící čtenáři text pak považují jako jakési obecné varování před apokalyptickým skonem civilizace.

Výklad *Zjevení Janova*, které patří mezi nejtěžší Biblické knihy na pochopení a vyložení, se neobejde bez úvodu, ve kterém stručně nastíním:

- 1) Jeho spojení s eschatologií
- 2) Historické zařazení textu a jeho autorství
- 3) Možné pohledy na jeho výklad

1) Každý máme nějakou eschatologii

Nejprve si vysvětleme, co znamená slovo *eschatologie*. Je to složenina dvou řeckých slov *έσχατος* (*eschatos*) a *λόγος* (*logos*), a jednoduše znamená „slovo (či nauku) o věcech posledních“.

Jaké jsou „poslední věci člověka“? Jsou to otázky spojené s tím, na co by většina lidí nejraději vůbec nemyslela a čemu se raději vyhýbá (tento postoj známe z přísloví, že jsme „*na něco zapomněli, jako na vlastní smrt*“). Poslední věci člověka jsou totiž spojeny se smrtí, věčností lidské duše, konečným soudem, spravedlivou odplatou, peklem, rájem, ale také otázky spojené se zánikem světa, vzkříšením, možné podobě života po fyzické smrti...

Je poctivé říci, že každý člověk – bez ohledu na to, zda je, či není věřící; zda si to uvědomuje, či nikoli – má nějakou svou eschatologii.

Některé náboženské a filosofické systémy východu (hinduismus, buddhismus) nahlíží „poslední věci člověka“ jako neustále se opakující koloběh v cyklicky opakujících se dějinách (odtud pochází v Západní civilizaci tolik populární, i když zcela zkreslené, chápání cyklické reinkarnace s možnostmi „vylepšit“ svou karmu).

Většina lidí v naší zemi nahlíží věci poslední jako „beznadějně stádium spojené se zánikem“ – jednotlivce, společnosti, civilizace, vesmíru. To proto, že jejich hlavní oporou je evoluční hypotéza a s ní spojený nihilistický filosofický názor. Zjednodušeně řečeno je v evoluční hypotéze život ohraničen zrozením a smrtí – „před“ ani „po“ pro jedince nic neexistuje.

Zejména vědci, kteří evoluční hypotézu prosazují, však nedokážou uspokojivě odpovědět na otázky spojené se smyslem a cílem života, a s morálně-etickým jednáním. Jejich konečným východiskem vždy bude smrt jedince, smrt vesmíru. Od evoluční hypotézy nelze čekat nic jiného – ve své nejvlastnější podstatě tvrdí, že se vyšší vyvíjí z nižšího, že jde o proces „přirozeného výběru“, jde o přežití silnějšího či lépe vybaveného (adaptovaného) jedince –, vždy vše nakonec končí smrtí (zánikem). Dějiny lidstva biologicky pravděpodobně začaly v „praprolévce zrození“ a skončí všeobecným zánikem (termodynamickou smrtí vesmíru). Ale ani to nelze s určitostí jasně konstatovat, neboť jde o pouhou myšlenkovou konstrukci pravděpodobného scénáře. Nakonec mnozí evolucionističtí filosofové se sami mnohdy na svých závěrech neshodnou...

Naproti tomu křesťané nabízejí zcela jiný pohled. Ten nepopírá, že dějiny mají svůj časově ohraničený počátek a že budou mít i svůj časově ohraničený konec. Nahlíží na čas a prostor, ve kterém se pohybujeme, jako prostředí pro život ve své podstatě ideální, které navíc pro člověka stvořil Bůh. Bůh, který přesahuje čas, prostor, a nakonec i lidské poznání a lidmi vytvořené kategorie.

Křesťané (bez ohledu na rozdíly v naukách jednotlivých denominací) shodně tvrdí, že dějiny mají lineární charakter. To znamená, že nejsou cyklické, mají svůj počátek, jedna událost navazuje na druhou a nakonec dospějí do svého konce. Ale také, že před počátkem těchto dějin stojí Bůh, je to On, kdo lidské dějiny doprovází a aktivně do nich vstupuje svou Přítomností, a nakonec bude stát nejen na samotném konci těchto dějin, nýbrž celé dějiny vyústí do Boží přítomnosti. Z tohoto pohledu je smyslem lidských dějin sám Bůh (nebo přesněji Jeho poznání a vztah s Ním), neboť Jeho vůlí svět povstal, Jeho vůlí svět trvá, a do Něj nakonec svět vyústí.

O tomto směřování dějin jednotlivce i lidstva pojednávají mnohé jednotlivé pasáže Písma (v Novém zákoně až na čtyři výjimky – Galatským, 2. a 3. list Janův a list Filemonovi – o posledních věcech alespoň zlomkovitě pojednává každý spis), zejména pak apokalyptické biblické spisy a jedním z nich je i *Zjevení Janovo*.

2) Historické zařazení textu Zjevení Janova, místo sepsání a jeho autorství

Dobové zařazení a otázka autorství textu Janova Zjevení není o nic komplikovanější, než správné zařazení tohoto textu jako určitého literárního druhu.

Doba sepsání, podle různých učenců, osciluje mezi vládou císaře Claudia (mezi r. 41-54), přes pronásledovatele křesťanů Nera (mezi r. 54-68) a Domiciána (mezi r. 81-96) až po vládu Trajána (mezi r. 98-117), nicméně tradice (a v ní pak zejména raní církevní otcové) se přiklání nejvíce k době vzniku mezi roky 81-96, tedy do období vlády pronásledovatele křesťanů Domiciána.

Jeden z přesvědčivých argumentů je i ten, že popis stagnujících městských církví, jak je zachycen ve 2. a 3. kapitole Zjevení, spíše odpovídá situaci v létech devadesátých, než šedesátých. A i my se k této variantě přikloníme.

Místo, kde byl spis sepsán, je v samotném textu zmíněn – na ostrově Patmos (Zj 1:9). Patmos je nevládný skalnatý ostrov v Egejském moři, o rozměrech 12x7 km, který leží asi 55 km jihozápadně od pobřeží Malé Asie. Na tento ostrov byl autor vypovězen, patrně římským úředníkem, správcem této oblasti, pro své svědectví – tedy pro misijní působení.

Pokud jde o **autorství**, setkáváme se s šesti možnými variantami:

- a) jde o apoštola Jana (pohřbeného v Efezu)
- b) jde o presbytera Jana (pohřbeného rovněž v Efezu)
- c) jde o spisek, za jehož podstatnou částí stojí Jan Křtitel
- d) jde o pseudonymní spisek, který byl pro věrohodnost podepsán Janovým jménem
- e) jde o anonymní spisek člena „janovského okruhu“
- f) jde o „jiného“, nám neznámého Jana

I když v prvním případě (apoštola Jana) je dost argumentů proti jeho autorství – v textu Zjevení není výslovně zmíněno jeho apoštolství, ani to, že byl „oblíbencem Páně“; též řečtina tohoto spisku se podstatně liší od řečtiny Janova evangelia – přesto se většina badatelů přiklání k tomu, že autorem je apoštol Jan. Vedou je k tomu dva podstatné důvody: jednak vnitřní svědectví, které říká: „Já, Jan, váš bratr a spoluúčastník soužení a vytrvalosti v Ježíši Kristu...“ (Zj 1:9),

kteře je zcela v duchu Janova evangelia, navíc tohoto Jana každý adresát musel dobře znát. A tím druhým je svědectví raných církevních otců, z nichž Irenej (biskup ze Smyrny) tvrdí, že slyšel Polykarpa, který s apoštolem Janem osobně mluvil. Dále máme svědectví Melitona (kteřý byl biskupem v Sardech) a r. 165 sepsal dnes již ztracený komentář ke Zjevení. Tuto tradici potvrzují i otcové z 3. století: Tertullián, Hippolyt a Origenes. I my se přikloníme k variantě, že Zjevení sepsal apoštol Jan. Zejména proto, že všechny ostatní varianty jsou jen velmi málo průkazné.

3) Možné pohledy na výklad Zjevení Janova

Zjevení Janovo není jednoduché zařadit jako literární druh, vycházíme-li z kategorií, které běžně uplatňujeme na jiné biblické knihy. Už v samém úvodu této knihy lze podle prvních veršů uvažovat o následném trojím zařazení: jde o apokalypsu (Zj 1,1), jde o proroctví (Zj 1,3), jde o dopis (Zj 1,4). Diskuse o tom, jak vlastně zařadit Zjevení Janovo, mezi odborníky doposud probíhá. Mimo jiné i proto, že řada míst odráží některé apokalyptické výjevy ze Starého zákona (Daniel, Ezechiel, Zacharjáš). My se přikloníme tedy k možnému pohledu, že jde o text, který obsahuje jak apokalyptické, tak i proročké prvky, a tam, kde se obrací ke konkrétním sborům i prvky dopisu.

Ještě složitější pohled, než na samotné literární zařazení, je pohled na to, jakým způsobem lze Zjevení Janovo nahlížet a vykládat.

Existují čtyři základní přístupy k výkladu:

- a) *Dobově-historický*: patří mezi nejoblíbenější přístup, který tvrdí, že události popisné Janem, úzce souvisí s dobou a prostředím, v nichž autor psal. Symboly a události se týkají Janových současníků.
- b) *Církevně-historický*: tento pohled vznikl ve středověku z přesvědčení, že se přiblížila Kristova tisíciletá říše. Kniha podle tohoto výkladu tedy nabízí pohled na dějiny od dob Kristových až po současnost. Tento výklad byl oblíben mezi reformátory, kteří Šelmu ztotožňovali s papežstvím a svému poslání pronevěřilou církví.
- c) *Eschatologický (budoucnostní)*: nahlíží na text knihy od 4. kapitoly dále jako na „jízdni řád“ posledních dnů lidských dějin. Vše proběhne v rychlém, zhuštěném sledu. Umírněnější forma tohoto přístupu pak připouští, že k některým událostem bude docházet v dlouhodobější perspektivě před samotným zánikem lidstva.
- d) *Idealistický*: chápe text jako symbolická vyjádření principů, podle nichž s námi Bůh jedná. Jde o principy, nikoli o konkrétní události v čase. Tento přístup nahlíží na text jako na způsob, jakým lze zpřístupnit člověku pochopení Boží osoby.

Můj osobní přístup

Nesnažím se text *Zjevení Janova* násilně přiřadit k některé z výše uvedených kategorií, nýbrž nahlížím jej tak, že přináší pohled jak na události spojené se životem a dobou samotného autora, přes symboliku vyzdvihující Boží majestát a Jeho jednání s člověkem, až po pohled na věci přicházející. Především však rozumím *Zjevení Janovu* jako prolínání časů – lidského *chronos* (tedy historického času, v němž žijeme, jsme přítomni, ať jako lidstvo či jako jedinci) s Božím *kairos* (časem „ted“, Boží věčností, která přesahuje veškerý lidský dějinný čas, či jinak řečeno: Boží věčnou přítomností). Jsem přesvědčen, že text *Zjevení* nás má přivést k poznání Boha a osobní proměně, a že mnohé události vztahující se k minulosti lze aktualizovat do našich konkrétních životních situací. Rozumím textu mimo jiné i tak, že jde o posilu trpících věřících: *I uviděl jsem a uslyšel jsem hlas mnoha andělů okolo trůnu a těch živých bytostí a těch starších,*

jejich počet byl desetitisíce desetitisíců a tisíce tisíců, a říkali mocným hlasem: „Hoden jest Beránek, ten zabitý, přijmout tu moc a bohatství, moudrost, sílu a úctu, slávu a dobrořečení.“ (Zj 5:11-12) – což znamená, že ten, který byl obětován, Beránek Boží, je živý a je tím, kdo nakonec převezme konečnou vládu nad veškerenstvem.

Pokusím-li se o výklad Zjevení Janova, pak budu vycházet především ze svých výše zmíněných východisek, i když samozřejmě přihlédnu i k tomu, co mi je z dosavadních výkladů momentálně dostupné.

Doporučená literatura:

Atkinson, P., *Rodinná encyklopedie Bible*, Česká Biblická společnost, Praha 2010.

Boice, James M., *Základy křesťanské víry*, Návrat domů, Praha 1999.

Carson, D. A., *Úvod do Nového zákona*, Návrat domů, Praha 2008.

De Fiores, Stefano, *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1999.

Fee, Douglas D., *Jak číst Bibli s porozuměním*, Návrat domů, Praha 2005

Milne, Bruce, *Poznejte pravdu*, Návrat domů, Praha 1999.

Ryrie, Charles C., *Základy teologie*, Biblos, Třinec 1994.

Nový Biblický slovník, Návrat domů, Praha 1996

Průvodce Biblií, Česká biblická společnost, Praha 2009.

– Petr Plaňanský